

Glòria Claveria i Dolors Poch:

“José Manuel Blecua ha estat un mestre molt especial”

Amb pròleg de Carme Riera i 11 articles de gran valor referents a la retòrica, la gramàtica i la veu literària, entre d'altres elements que marquen el comentari lingüístic de textos literaris, Glòria Claveria i Dolors Poch, professores de Filologia Espanyola a la Facultat de Lletres de la UAB i coordinadores d'*Al otro lado del espejo*, reten homenatge a José Manuel Blecua Perdices, pare de l'assignatura actual, professor de la UAB durant més de 40 anys i actual director de la RAE.

Què pretén ser *Al otro lado del espejo*: un manual o un homenatge a José Manuel Blecua Perdices?

D.P: Les dues coses. Ens va semblar que seria una bona idea realitzar aquesta compilació coincidint amb el nomenament del José Manuel com a secretari de la Real Academia Española (RAE). Sabíem que el vincle amb la UAB seria, a partir de llavors, en qualitat d'emèrit i que la tasca a la RAE absorbiria la major part del seu temps. En aquell moment, vam considerar que estaria bé fer un homenatge a la visió peculiar que tenia José Manuel Blecua de l'assignatura *Comentario lingüístico de textos literarios*, fer-ne una fotografia tal com ell ens la va deixar. Agrupar els diversos articles ha comportat temps i dedicació, ja que vam haver de fer un repàs a l'assignatura i trobar especialistes i professionals de renom que volguessin aportar el seu particular gra de sorra.

Quins han estat els criteris a l'hora d'escollir les aportacions al llibre?

D.P: Les hem triat per diversos motius. Hem pretès que els autors dels articles siguin especialistes de renom en els seus àmbits i també hi col·laboren persones que han estat professors de l'assignatura, com és el cas de la Maria Lluïsa Hernanz. Els diversos textos segueixen el temari de l'assignatura.

Quines són les relacions entre llengua i literatura?

G.C: La llengua i la literatura no es poden deslligar una de l'altra. La llengua és la base de la literatura.

D.P: Es produeix un joc entre la llengua oral i escrita i la literatura, que reflecteix la manera de percebre el món a cada època de la història. No són iguals els poemes amorosos de l'època homèrica o els poemes del segle XVIII al nostre país però, en definitiva, parlem del mateix, utilitzant de manera diferent la llengua i plasmant-ho a la literatura, que es pot concebre com una plataforma de reflexió del que ens envolta.

José Manuel Blecua concebia l'assignatura no pas com un repàs dels problemes fonamentals que afronta el llenguatge literari sinó, precisament, com l'estudi de les respostes que les diverses èpoques han anat donant a aquestes problemàtiques lingüístiques.

D.P: Efectivament, la recepta d'estudiar el text amb parcel·les, destriant els elements lèxics, fonològics, etc. no funciona. Hem de tenir en compte, sobretot, el context històrico-cultural en què es gesta l'obra literària i les modes que han esdevingut en els diversos períodes. Per comentar bé un text s'ha de saber una mica de tot.

Citeu el personatge d'Alícia i el compareu al lector o a l'estudiós del comentari que, darrere del mirall, descobreix els secrets del text literari, creat a partir de diversos elements de caràcter fonològic, lèxic... Però què ha de tenir un text perquè sigui complet?

D.P: L'autor ha de tenir la intenció de construir quelcom que jugui amb tots aquests elements que cites i que cal analitzar en un comentari de text. Però no tots els textos es poden comentar de la mateixa manera perquè cadascun es basa en diferents recursos del llenguatge que estan al servei d'allò que l'escriptor vol transmetre.

G.C: La diferència entre les bones novel·les i els *best-sellers* és, precisament, que les primeres pretenen estructurar un discurs complex fixant-se en la forma i en el contingut, mentre que els èxits de vendes només tenen en compte la història que expliquen sense fer gaire cas a les exigències artístiques i literàries.

La llengua i la literatura no es poden deslligar una de l'altra. La llengua és la base de la literatura

En el llibre citeu a Francisco Rico afirmant que la literatura és un "anar i venir entre tradició i innovació". Quin paper juga el passat en la literatura?

D.P: Podem citar un exemple. A les obres d'Almudena Grandes, gran admiradora de Benito Pérez Galdós, hi podem trobar molts passatges que per un motiu o per un altre constitueixen una clara referència a alguna de les obres de l'escriptor canari. Qualsevol innovació en el llenguatge literari parteix sempre de la tradició existent, sense la qual no seria possible innovar.

G.C: El comentari lingüístic dels textos literaris, concretament, té aquesta vocació de descobrir els vincles i la complexitat de l'elaboració literària, i descobrir-ne els referents.

D.P: Els moviments culturals i literaris revolucionaris neixen perquè trenquen amb quelcom, s'emmirallen amb un passat que no els agrada i creen una nova via d'expressió, però sempre es recupera el passat. La generació del 27, per exemple, va pretendre recuperar els poetes del segle XVIII. En un acte públic, fins i tot, van homenatjar la figura literària de Góngora.

També recolliu una altra consideració de Francisco Rico, que reconeixia la literatura com la màxima llengua possible. Ho és?

D.P: Sí, definitivament. La literatura és el màxim exponent de la llengua.

G.C: La literatura sorgeix de l'ús estètic de la llengua. És com pintar una paret o pintar un quadre. No és el mateix escriure que escriure literàriament, ja que en aquesta segona acció hi juguen tots els elements que conformen la nostra parla, la nostra cultura literària i els elements d'art i d'inspiració.

Quines són les particularitats de l'assignatura *Comentari lingüístic de textos literaris*?

D.P: L'enfocament de l'assignatura pretén, bàsicament, trencar les receptes que encotillen el comentari lingüístic. No es poden analitzar els elements que conformen el text de manera independent. Jo aconsello als meus alumnes que, sobretot, llegeixin molt i es fixin en cada detall.

En què ha destacat José Manuel Blecua Perdices?

G.C: Ha estat un mestre molt especial. És un home entranyable que té una gran capacitat per retenir informació.

D.P: José Manuel Blecua és un erudit i li apassiona la relació entre la llengua i la literatura. Té una gran memòria, que li permet relacionar dades i referències que són molt útils per a la investigació i la docència. I té una immensa capacitat creativa d'integració dels estudis tradicionals i de les novetats de les últimes tendències de les investigacions.

G.C: A més, usant recursos retòrics, força l'alumne a aprendre i a preguntar-se coses. Sovint, deia: *¿pero esto ustedes no lo saben?* I, immediatament, ens forçava a aprendre-ho.

D.P: Encara ara, després de tota una vida dedicada a la docència, desprèn un gran entusiasme i una enorme passió pel coneixement i per l'ensenyament. El mes de novembre va impartir algunes classes als estudiants d'enguany de l'assignatura de *Comentari* i semblava que tingués 30 anys! Ell, que és tota una autoritat en el món de la lingüística, se seguia preparant les classes. I aquesta dedicació a la professió és digna de ser destacada.

El comentari lingüístic de textos literaris té la vocació de descobrir els vincles i la complexitat de l'elaboració literària i descobrir-ne els referents

En el seu discurs d'ingrés a la RAE, José Manuel Blecua va declarar que "la retòrica, la gramàtica i la poesia marquen Occident". Encara es mantenen vigents aquestes tres bases lingüístiques?

G.C: Oficialment, no. Però si llegim *L'orador* de Ciceró, encara avui en dia, coneixerem les bases per ser bons comunicadors.

D.P: A les escoles, durant segles, s'ensenyava Retòrica i Gramàtica però, més endavant, aquestes disciplines van desaparèixer.

Tot i així a França, encara ara, els estudiants de Batxillerat han de fer dissertacions i argumentacions a favor i en contra d'una mateixa disjuntiva. És retòrica aplicada a la pràctica, però els alumnes en coneixen les especificitats i poden construir millor el seu discurs.

Has introduït el tema de les escoles i l'ensenyament lingüístic a les aules. Com es pot combatre el desconeixement de la paraula escrita entre els infants i joves i a la societat en general?

G.C: Cal conscienciar sobre la necessitat i la importància de gaudir d'un coneixement ampli de la llengua.

D.P: Cal fomentar el correcte ús de la llengua i el seu aprenentatge, és cert, però s'ha d'atacar des de la Primària. Això és fonamental per a la formació dels estudiants sigui quina sigui la professió que exerciran en el futur.

Cal conscienciar sobre la necessitat i la importància de gaudir d'un coneixement ampli de la llengua

Què diríeu als joves que, en un món en què imperen les noves tecnologies i el progrés científic, creuen que estudiar una carrera humanística o una filologia no té sortides professionals?

G.C: Els diria, com el títol del llibre de B. Gutiérrez, *La ciencia empieza en la palabra*. No saltres analitzem la gramàtica i la retòrica, entre d'altres coses, des d'un punt de vista científic. Considero que les Humanitats i la Tecnologia han d'anar plegats. De fet, José Manuel Blecua va ser un precursor avançant-se al seu temps creant el Seminari de Filologia Informàtica.

D.P: També va crear el Laboratori de Fonètica. Va ser un capdavanter a la nostra universitat en molts terrenys diversos i la seva trajectòria mostra que no hi ha, de cap manera, una competència entre la tecnologia i les Humanitats tradicionals.